

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria A

Warszawa, dnia 17 kwietnia 2026 r.

Pozycja 35

POSTANOWIENIE

z dnia 31 marca 2026 r.

Sygn. akt P 4/25

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Wojciech Sych – przewodniczący
Justyn Piskorski
Bartłomiej Sochański – sprawozdawca
Bogdan Święczkowski
Rafał Wojciechowski,

po rozpoznaniu, na posiedzeniu niejawnym w dniu 31 marca 2026 r., pytania prawnego Sądu Rejonowego w Lesznie:

czy art. 178a § 5 w związku z art. 44b § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2025 r. poz. 383) w zakresie, w jakim przewidują obligatoryjny przepadek pojazdu mechanicznego stanowiącego wyłączną własność sprawcy przestępstwa z art. 178a § 1 powyższej ustawy popełnionego w określonym w tym przepisie stanie nietrzeźwości, są zgodne z art. 45 ust. 1, art. 175 ust. 1 w związku z art. 10 ust. 1, art. 42 ust. 1 i 3, art. 31 ust. 3 oraz art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,

p o s t a n a w i a:

umorzyć postępowanie.

Orzeczenie zapadło jednogłośnie.

UZASADNIENIE

I

1. Sąd Rejonowy w Lesznie, II Wydział Karny (dalej: sąd pytający), postanowieniem z 27 czerwca 2025 r. zwrócił się do Trybunału Konstytucyjnego z pytaniem prawnym, czy art. 178a § 5 w związku z art. 44b § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2025 r. poz. 383; dalej: k.k.) w zakresie, w jakim „przewidują obligatoryjny przepadek pojazdu mechanicznego stanowiącego jego wyłączną własność od sprawcy przestępstwa z art. 178a § 1 k.k. popełnionego w określonym w tym przepisie stanie nietrzeźwości”, są zgodne z art. 45 ust. 1, art. 175 ust. 1 w związku z art. 10 ust. 1, art. 42 ust. 1 i 3, art. 31 ust. 3 oraz art. 32 ust. 1 Konstytucji.

1.1. Niniejsze pytanie prawne zostało zadane na gruncie następującego stanu faktycznego: oskarżony stanął przed sądem pytającym pod zarzutem popełnienia przestępstwa z art. 178a § 1 k.k. polegającego na tym, że prowadził samochód w stanie nietrzeźwości. Zawartość alkoholu w organizmie oskarżonego była wyższa niż $0,75 \text{ mg/dm}^3$ w wydychanym powietrzu. Wobec oskarżonego, jak wskazuje sąd pytający, może zostać orzeczony przepadek prowadzonego przez niego pojazdu mechanicznego. Pojazd ten stanowi jego wyłączną własność, nie uległ uszkodzeniu ani utracie, jak również nie został w jakiegokolwiek formie zbyty.

1.2. Sąd pytający w pierwszej kolejności zwrócił uwagę, że w art. 178a § 5 oraz art. 44b § 1 k.k. posłużono się zwrotem „sąd orzeka”, co – w świetle wykładni przyjmowanej w orzecznictwie – przesądza o obligatoryjnym charakterze przepadku po ziszczeniu się przesłanek ustawowych. Jednocześnie ustawodawca przewidział możliwość odstąpienia od przepadku jedynie wtedy, gdy „zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami”. Sąd pytający podniósł, że jest to sformułowanie wysoce nieostre, a jego konstrukcja (kumulacja „wyjątkowości” i „szczegółności”) sugeruje skrajnie wąski, w praktyce iluzoryczny zakres zastosowania wyjątku. W konsekwencji przepadek przybiera postać reakcji o charakterze *de facto* bezwzględny, ograniczając realną możliwość indywidualizacji rozstrzygnięcia.

W ocenie sądu pytającego takie ukształtowanie przepadku pozostaje w sprzeczności z zasadą trójpodziału władzy (art. 10 ust. 1 Konstytucji) oraz z zasadą sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez sądy (art. 175 ust. 1 Konstytucji). Funkcja orzecznicza sądu ulega ograniczeniu do automatycznej subsumpcji, co pozbawia organ sądowy niezbędnego luzu decyzyjnego w zakresie indywidualizacji dolegliwości prawnokarnej. Sąd pytający podkreśla, że w przypadku art. 178a § 5 k.k. sąd pozostaje „niejako notariuszem władzy ustawodawczej”.

W odniesieniu do zarzutu naruszenia art. 45 ust. 1 Konstytucji sąd pytający podniósł, że prawo do sądu obejmuje nie tylko dostęp do sądu i rzetelny proces, lecz także możliwość wydania rozstrzygnięcia odpowiadającego standardom sprawiedliwości, w tym pozwalającego na dostosowanie sankcji do okoliczności czynu i sprawcy. Naruszenie tego standardu zachodzi wówczas, gdy sąd, na podstawie aktu innej władzy, nie może w sposób swobodny (choć nie dowolny) ukształtować reakcji prawnokarnej.

W ocenie sądu zakwestionowane przepisy naruszają art. 42 ust. 1 i 3 Konstytucji. Obligatoryjność przepadku, połączona z brakiem realnej możliwości miarkowania, rodzi wątpliwość co do zgodności z zasadą odpowiedzialności opartej na winie. Dolegliwość środka, determinowana w znacznym stopniu wartością pojazdu, może przekraczać stopień winy i społecznej szkodliwości czynu. Jednocześnie sąd pytający podkreślił, że przewidziany w przepisie wyjątek, ujęty w kategoriach „wyjątkowego wypadku” i „szczególnych okoliczności”, nie zapewni skutecznego mechanizmu korekty tej potencjalnej dysproporcji.

Uzasadniając zarzut naruszenia art. 31 ust. 3 Konstytucji, sąd pytający podniósł, że przepadek staje się dodatkową sankcją o majątkowym charakterze, o „w zasadzie sztywnej wartości”, głęboko ingerującą w prawa własności sprawcy. W ocenie sądu pytającego taka konstrukcja rodzi pytania o proporcjonalność oraz „kryminalnopolityczną potrzebę wymierzenia kolejnego surowego środka”. Sąd pytający podkreślił, że „sprawca i tak zostanie poddany długotrwałemu zakazowi prowadzenia pojazdów mechanicznych na co najmniej trzy lata i jak można prognozować w realiach tej sprawy zostanie mu wymierzone znaczne świadczenie pieniężne, nie mówiąc o karze zasadniczej, która też będzie surowa”. Sąd zwrócił ponadto uwagę, że o ile zakaz prowadzenia pojazdów może być modyfikowany w postępowaniu wykonawczym, o tyle prawomocnie orzeczony przepadek jest nieodwołalny. Objęty nim po-

jazd przechodzi na własność Skarbu Państwa z chwilą uprawomocnienia się wyroku, co czyni tę ingerencję w mienie o istotnej wartości w praktyce nieodwracalną.

Sąd pytający wskazał również na naruszenie art. 32 ust. 1 Konstytucji. Podniósł, że w praktyce stopień dolegliwości przypadku będzie różnicowany przede wszystkim przez wartość samochodu, a nie przez okoliczności relewantne z punktu widzenia zawinienia i społecznej szkodliwości czynu (np. motywację, incydentalność zachowania, sytuację osobistą i majątkową). Ponadto zwrócił uwagę na arbitralność progu stężenia alkoholu, od którego aktualizuje się obowiązek orzeczenia przypadku, a także na brak zróżnicowania sytuacji sprawców z art. 178a § 1 i 4 k.k. w zakresie samej zasady obligatoryjności. W ocenie sądu może to prowadzić do nieracjonalnego zróżnicowania sytuacji prawnej sprawców, a tym samym do naruszenia zasady równości wobec prawa.

2. W piśmie z 6 sierpnia 2025 r. Rzecznik Praw Obywatelskich (dalej: RPO) zgłosił swój udział w sprawie i wniósł o stwierdzenie, że art. 178a § 5 k.k. w zakresie, w jakim zobowiązuje sąd do orzeczenia przypadku, o którym mowa w art. 44b § 1 k.k., w razie popełnienia przestępstwa określonego w art. 178a § 1 k.k., jest niezgodny z art. 2 w związku z art. 42 ust. 1, art. 42 ust. 3 w związku z art. 45 ust. 1 oraz z art. 10 w związku z art. 175 ust. 1 Konstytucji.

W ocenie RPO zasadniczy problem polega na tym, że ustawodawca ukształtował przypadek pojazdu (lub jego równowartości) jako środek względnie obligatoryjny, a przewidziane w art. 178a § 5 k.k. odstępstwo zostało sformułowane w sposób niedookreślony i wieloznaczny. To podważa standardy poprawnej legislacji i pewności prawa, istotne zwłaszcza w prawie represyjnym. RPO podniósł, że niejasność może prowadzić albo do uznania wyjątku za „normę pustą”, albo, przeciwnie, do niejednolitego, nadmiernie uznaniowego stosowania, czego nie da się usunąć zwykłymi metodami wykładni. RPO zaakcentował ponadto, że obowiązek orzekania przypadku w praktyce ogranicza sądowe „prawo sądenia”: sąd traci realną możliwość indywidualizacji reakcji karnej w świetle dyrektyw z art. 53 k.k., a rola sędziego zostaje sprowadzona do wykonania ustawowego automatyzmu. Taki model ma naruszać konstytucyjne gwarancje prawa do sądu oraz zasady ustrojowe, w szczególności podział i równowagę władz oraz wyłączność sądów w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. Wreszcie RPO wskazał na rażącą nieadekwatność i nierówność wynikającą z tego, że dolegliwość przypadku zależy przede wszystkim od wartości pojazdu, która, przy przestępstwach przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, jest okolicznością z punktu widzenia społecznej szkodliwości i winy zasadniczo irrelevantną. W konsekwencji sprawcy podobnych czynów mogą być karani skrajnie różnie wyłącznie dlatego, że prowadzili samochody o odmiennej wartości, co dodatkowo wzmacnia zarzut arbitralności i nieproporcjonalności środka.

3. Do dnia wydania niniejszego postanowienia ani Prokurator Generalny, ani Sejm nie przedstawili merytorycznego stanowiska w sprawie.

II

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Przedmiot kontroli.

Sąd Rejonowy w Lesznie, II Wydział Karny (dalej: sąd pytający), postanowieniem z 27 czerwca 2025 r. zwrócił się do Trybunału Konstytucyjnego z pytaniem prawnym, czy art. 178a § 5 w związku z art. 44b § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2025 r. poz. 383, ze zm.; dalej: k.k.) w zakresie, w jakim „przewidują obligatoryjny przypadek pojazdu mechanicznego stanowiącego jego wyłączną własność od sprawcy prze-

stępstwa z art. 178a § 1 k.k. popełnionego w określonym w tym przepisie stanie nietrzeźwości”, są zgodne z art. 45 ust. 1, art. 175 ust. 1 w związku z art. 10 ust. 1, art. 42 ust. 1 i 3, art. 31 ust. 3 oraz art. 32 ust. 1 Konstytucji.

Zgodnie z art. 178a § 5 k.k. w brzmieniu obowiązującym do 28 stycznia 2026 r. „[s]ąd orzeka przepadek, o którym mowa w art. 44b, w razie popełnienia przestępstwa określonego w § 1 lub 4, chyba że zawartość alkoholu w organizmie sprawcy przestępstwa określonego w § 1 była niższa niż 1,5 promila we krwi lub 0,75 mg/dm³ w wydychanym powietrzu albo nie prowadziła do takiego stężenia. Sąd może odstąpić od orzeczenia przepadku, jeżeli zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami”.

Stosownie do art. 44b § 1 k.k. w brzmieniu obowiązującym do 28 stycznia 2026 r. „[w] wypadkach wskazanych w ustawie sąd orzeka przepadek pojazdu mechanicznego prowadzonego przez sprawcę w ruchu lądowym”.

2. Dopuszczalność pytania prawnego.

2.1. Zgodnie z art. 193 Konstytucji, każdy sąd może przedstawić Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie prawne co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, jeżeli od odpowiedzi na pytanie prawne zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem. Dopuszczalność merytorycznego rozpoznania pytania prawnego uzależniona jest od spełnienia przesłanki podmiotowej (z pytaniem prawnym może wystąpić tylko sąd), przedmiotowej (kontrola może dotyczyć wyłącznie hierarchicznej zgodności z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą aktów normatywnych, które mają zastosowanie w sprawie, będącej podstawą przedstawienia pytania prawnego) oraz funkcjonalnej (od odpowiedzi na pytanie prawne zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem).

Ponadto pytanie prawne, tak jak każde pismo procesowe inicjujące postępowanie przed Trybunałem, musi spełniać określone wymagania formalne, które zostały sprecyzowane w art. 52 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393; dalej: u.o.t.p.TK). Pytanie prawne musi mieć zatem formę postanowienia (art. 52 ust. 1 u.o.t.p.TK) zawierającego: wskazanie sądu, przed którym toczy się postępowanie w sprawie oraz oznaczenie sprawy; wskazanie organu, który wydał kwestionowany akt normatywny; określenie kwestionowanego aktu normatywnego lub jego części; sformułowanie zarzutu niezgodności z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą kwestionowanego aktu normatywnego oraz jego uzasadnienie, z powołaniem argumentów lub dowodów na jego poparcie; wyjaśnienie, w jakim zakresie odpowiedź na pytanie może mieć wpływ na rozstrzygnięcie sprawy, w związku z którą pytanie zostało postanowione (art. 52 ust. 2 u.o.t.p.TK). Do pytania prawnego dołącza się akta sprawy, w związku z którą zostało zadane (art. 52 ust. 3 u.o.t.p.TK).

Powołane wyżej przepisy nakładają na sąd występujący z pytaniem prawnym określone wymagania, które warunkują skuteczne zainicjowanie postępowania w tym trybie.

2.2. Z pytaniem prawnym wystąpił Sąd Rejonowy w Lesznie zatem spełniona została przesłanka podmiotowa. Przedmiotem kontroli uczyniono art. 178a § 5 w związku z art. 44b § 1 k.k., wzorcami zaś art. 45 ust. 1, art. 175 ust. 1 w związku z art. 10 ust. 1, art. 42 ust. 1 i 3, art. 31 ust. 3 oraz 32 ust. 1 Konstytucji. Oznacza to, że pytanie prawne spełnia również przesłankę przedmiotową.

2.3. Kwestią budzącą wątpliwości co do dopuszczalności wydania wyroku w niniejszej sprawie jest wejście w życie 29 stycznia 2026 r. ustawy z dnia 4 grudnia 2025 r. o zmia-

nie niektórych ustaw w celu poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego (Dz. U. poz. 1872; dalej: ustawa nowelizująca). Akt ten uchylił art. 178a § 5 k.k. oraz zmodyfikował art. 44b k.k.

Okoliczność ta skutkuje koniecznością zbadania wystąpienia przesłanki umorzenia, o której stanowi art. 59 ust. 1 pkt 4 u.o.t.p.TK. Zgodnie ze wskazanym przepisem Trybunał umarza postępowanie na posiedzeniu niejawnym „jeżeli akt normatywny w zakwestionowanym zakresie utracił moc obowiązującą przed wydaniem orzeczenia przez Trybunał”.

2.4. Zakwestionowane przepisy zostały dodane do k.k. ustawą z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 2600, ze zm.). Ustawa ta, z pewnymi wyjątkami, weszła w życie 1 października 2023 r. Wyjątek ten obejmował m.in. art. 178a § 5 oraz art. 44b k.k., które weszły w życie 14 marca 2024 r.

W dotychczasowym stanie prawnym (tj. do 28 stycznia 2026 r.) regulacja dotycząca przypadku pojazdu mechanicznego była rozdzielona między częścią ogólną i częścią szczególną k.k. Art. 44b k.k. określał zasady orzekania tego środka, przy czym § 1 tego przepisu odsyłał do „wypadków wskazanych w ustawie”, a zatem do unormowań zawartych w części szczególnej k.k. W części tej znajdowały się dwa przepisy przewidujące orzekanie przypadku pojazdu mechanicznego – art. 178 § 3 k.k., dotyczący zaostrzenia odpowiedzialności sprawcy katastrofy lub wypadku oraz art. 178a § 5 k.k., którego treść przytoczono wcześniej.

Pierwszy z wymienionych przepisów przewidywał zarówno fakultatywne, jak i obligatoryjne orzeczenie przypadku pojazdu mechanicznego (albo jego równowartości), uzależniając rodzaj rozstrzygnięcia od zawartości alkoholu w organizmie sprawcy.

Zakwestionowany art. 178a § 5 k.k. przewidywał dwa przypadki obligatoryjnego orzekania o przypadku pojazdu. Pierwszy dotyczył popełnienia przestępstwa z art. 178a § 1 (prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego), gdy zawartość alkoholu w organizmie sprawcy przekraczała 1,5 promila we krwi lub $0,75 \text{ mg/dm}^3$ w wydychanym powietrzu albo prowadziła do takiego stężenia. Już teraz należy przy tym podkreślić, że zgodnie z utrwalonym poglądem doktryny, na podstawie art. 178a § 5 k.k. sąd nie mógł orzec przypadku pojazdu, gdy zawartość alkoholu u sprawcy przestępstwa z art. 178a § 1 k.k. była niższa niż 1,5 promila we krwi (lub odpowiednio $0,75 \text{ mg/dm}^3$ w wydychanym powietrzu) i nie prowadziła do takiego stężenia. Drugi dotyczył popełnienia przestępstwa w warunkach recydywy określonej w art. 178a § 4 k.k. (m.in. wcześniejsze prawomocne skazanie za prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości lub popełnienie czynu w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów). Jednocześnie art. 178a § 5 k.k. zawierał klauzulę zezwalającą na odstąpienie od orzeczenia przypadku, gdy zachodził „wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami”.

Ustawą nowelizującą dokonano istotnej modyfikacji regulacji w tym zakresie. Uchylono przede wszystkim art. 178a § 5 oraz art. 178 § 3 k.k. Wynika to z przyjętej przez ustawodawcę nowej koncepcji legislacyjnej: zamiast utrzymywać rozproszone rozwiązania w części szczególnej, zdecydowano się na jednolite uregulowanie instytucji przypadku pojazdu w art. 44b k.k. W konsekwencji wszystkie przypadki orzekania tego środka zostały skoncentrowane w tym przepisie.

Znowelizowany art. 44b k.k. przewiduje zarówno fakultatywne (§ 1), jak i obligatoryjne orzekanie przypadku pojazdu mechanicznego (§ 1a).

Fakultatywność tego środka przewidziano w przypadku skazania sprawcy za przestępstwo określone w art. 178a § 1 lub 4, art. 178c § 1 pkt 2, art. 178d lub art. 244 k.k., jeżeli czyn polegał na niezastosowaniu się do zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych, a także wobec sprawcy określonego w art. 178 § 1 lub 1a k.k.

Z kolei orzekanie obligatoryjne przewidziano w stosunku do sprawców skazanych za przestępstwa z art. 178a § 1 lub 4, art. 178c § 1 pkt 2 lub art. 178d, a także wobec sprawcy określonego w art. 178 § 1 lub 1a k.k., jeżeli zawartość alkoholu w organizmie wynosiła co

najmniej 1,5 promila we krwi lub 0,75 mg/dm³ w wydychanym powietrzu albo prowadziła do takiego stężenia. Wówczas sąd orzeka przepadek pojazdu mechanicznego prowadzonego przez sprawcę. Dodano przy tym zastrzeżenie, że sąd nie orzeka przepadku, jeżeli zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami.

Warto przypomnieć, że art. 44b k.k. w dotychczasowym brzmieniu przewidywał ponadto przepadek równowartości pojazdu, jeżeli w czasie popełnienia przestępstwa pojazd nie stanowił wyłącznej własności sprawcy albo sprawca po popełnieniu czynu zbył, darował lub ukrył pojazd (§ 2). Na jego podstawie sąd orzekał również nawiązkę na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej, jeżeli sprawca prowadził pojazd nie stanowiący jego własności, wykonując czynności zawodowe na rzecz pracodawcy (§ 4). W znowelizowanym art. 44b k.k. zrezygnowano z orzekania przepadku równowartości pojazdu i przewidziano nawiązkę na rzecz Skarbu Państwa w wysokości od 5000 do 500 000 zł. Nawiązkę tę orzeka się zamiast przepadku pojazdu, gdy „w czasie popełnienia przestępstwa pojazd mechaniczny nie stanowił wyłącznej własności sprawcy” oraz gdy jest to niemożliwe lub niecelowe, w szczególności z uwagi na jego zbycie, utratę, zniszczenie lub znaczne uszkodzenie. W pierwszym przypadku orzeczenie nawiązki ma charakter obligatoryjny, a w drugim – fakultatywny.

Ustawa nowelizująca zawiera dwa przepisy intertemporalne. Pierwszy (art. 8) przewiduje upadek – z dniem wejścia w życie ustawy – tymczasowego zajęcia pojazdu mechanicznego dokonanego na podstawie art. 295 § 1a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz. U. z 2026 r. poz. 46, ze zm.) w brzmieniu dotychczasowym, wobec sprawcy, w którego organizmie zawartość alkoholu była wyższa niż 1 promil (0,5 mg/dm³), a niższa niż 1,5 promila (0,75 mg/dm³) albo prowadziła do takiego stężenia. Drugi (art. 9) określa 30-dniową *vacatio legis*, z wyjątkiem art. 4 pkt 1, 3 i 4 oraz art. 6, które wchodzą w życie po upływie 3 miesięcy od dnia ogłoszenia.

Wskazane powyżej przepisy ustawy nowelizującej (art. 8 i art. 9) nie regulują w sposób wyczerpujący problematyki intertemporalnej. W tej sytuacji zastosowanie mają ogólne zasady prawa karnego międzyczasowego, przewidziane w art. 4 k.k. Kluczowe znaczenie ma reguła wyrażona w art. 4 § 1 k.k., zgodnie z którą, jeżeli w czasie orzekania obowiązuje ustawa inna niż w czasie popełnienia czynu, stosuje się ustawę nową, chyba że ustawa obowiązująca poprzednio jest względniejsza dla sprawcy. Jednak subsumpcja przepisu prawa w tym przedmiocie należy do sądu rozstrzygającego sprawę, a nie do Trybunału Konstytucyjnego.

Art. 178a § 5 w związku z art. 44b § 1 k.k. w zakresie wskazanym przez sąd pytający utraciły moc obowiązującą. Utrata mocy obowiązującej zakwestionowanych przepisów przed wydaniem orzeczenia przez Trybunał – zgodnie z art. 59 ust. 1 pkt 4 u.o.t.p.TK – stanowi podstawę do umorzenia postępowania w niniejszej sprawie.

Mając powyższe na uwadze, Trybunał Konstytucyjny postanowił jak w sentencji.